

Põllumajandus, toidujulgeolek ja vaimne vastupanuvõime

Eesti toidujulgeolek, maaelu kestlikkus ja põllumajanduse põlvkonnavaheetus sõltuvad nii maa viljakusest, tehnikast, toetustest ja turgudest, kui ka inimestest, kes toitu toodavad.

Põllumajandustootjate töö on eripäraselt haavatav: sõltuvus ilmast, turuhindadest, loomataudidest, sisendhindadest, toetustingimustest, kontrollidest, hooajalisest ülekoormusest, pereettevõtte pingetest ja asendajate puudumisest suurendab psühhosotsiaalset koormust. Euroopa põllumajandustootjate vaimse tervise algatused rõhutavad, et talunike vaimse tervise toetamiseks on vaja püsivat rahastust, sektorile sobivaid teenuseid, stigmade vähendamist, nõustajate koolitamist ja institutsioonide koostööd [1].

Seetõttu peab põllumajanduspoliitika käsitlema tootja vaimset tervist ja töövõimet toidujulgeoleku, kriisivalmiduse, maaelu elujõu ja ettevõtluse kestlikkuse osana.

Soovitused

1 Tunnistada põllumajandustootjate vaimne tervis toidujulgeoleku ja maaelu kestlikkuse osaks.

- Lisada põllumajandustootjate vaimne tervis ja riiklike strateegiate, maaelu poliitika, riskijuhtimise ja kriisipakettide läbivaks teemaks. Uute toetustingimuste, kontrollisüsteemide ja keskkonnanõuete puhul tuleb hinnata ka nende mõju tootjate halduskoormusele, töövõimele ja psühhosotsiaalsele pingele.

2 Lisada vaimse tervise tugi põllumajanduse nõuande- ja teadmussiirdesüsteemi.

- Vaimse tervise esmase märkamise, stressi- ja läbipõlemise ennetuse ning abini suunamise oskused tuleb integreerida AKISesse, METKi teadmussiirdesse, põllumajandusnõustajate, konsultantide, koolitajate ja tootjaorganisatsioonide töösse. Tugi peab olema viidatud kanalites, mida talunik juba kasutab: nõuandeteenused, PRIA, METK, loomaarstid, pangad, raamatupidajad, kindlustus ja valdkonna organisatsioonid. Riik peab looma põllumajandustootjale ühe madala lävega abitee, kus finantsnõustamine, riskijuhtimine, õiguslik tugi, sotsiaalabi ja vaimse tervise esmane abi on ühisel süsteemis.

3 Laiendada asendustaluniku teenust ja puhkusevõimalusi.

- Põllumajandustootjal peab olema võimalik puhata, haigestuda hoolitseda pere eest ja kriisist taastuda ilma, et talu, loomad või tootmine ohtu satuksid. Asendustaluniku teenust tuleb tugevdada töövõime ja vaimse tervise kaitsemeetmena: suurendada rahastust, parandada piirkondlikku kättesaadavust, koolitada asendajaid ning laiendada teenuse kasutamist vajadusel ka läbipõlemise ja lühiajalise vaimse taastumise olukordadesse.

4 Koolitada sektoris tegutsevaid väravahoidjaid ja pakkuda sihitatud tuge.

- Anda vaimse tervise esmaabi oskused neile, kellega tootja päriselt kokku puutub: loomaarste, nõustajaid, sööda- ja seemnemüüjaid, pangahaldureid, raamatupidajaid, kontrollijaid, tootjaorganisatsioonide esindajaid ja kohalikke eestvedajaid. Neil võib olla võimalus märgata kurnatust, läbipõlemist, kriisi või suitsiidiriski ning suunata inimene väärikalt sobiva abini.
- Käivitada põllumajandustootjate vaimse tervise, töövõime ja suitsiidiennetuse programm. Programm peab hõlmama seiret, teadlikkust, varajast märkamist, kriisiabi, suitsiidiennetust ja kriisijärgset tuge. Eraldi tähelepanu tuleb pöörata meestele, noortele tootjatele, üksinda tegutsevatele tootjatele, pereettevõtetele, põlvkonnavahetuse pingetele ja loomakasvatajatele.

5 Vähendada halduskoormust ja parandada poliitikamuutuste prognoositavust.

- Põllumajandustootjate vaimset tervist mõjutab tugevalt ebakindlus. Toetuste, kontrollide, keskkonnanõuete ja kriisimeetmete kujundamisel tuleb seada eesmärgiks selgus, ajakohane info, mõistlikud tähtajad, kasutajasõbralikud digiteenused ja vähem dubleerivat aruandlust.

Taustainfo

Eesti põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030 seab eesmärgiks suurendada valdkonna konkurentsivõimet, toetada toidujulgeolekut ning maa- ja rannapiirkondade kestlikku arengut [2]. ÜPP strateegiakava 2023-2027 on Eesti peamine vahend ELi ühise põllumajanduspoliitika rakendamiseks ning puudutab muu hulgas tootjate sissetulekuid, toiduga kindlustatust, maaelu arengut ja põlvkonnavahetust [3]. Nendes raamides **tuleb põllumajandustootjate vaimset tervist käsitleda mitte kõrvalteemana, vaid töövõime, riskijuhtimise ja toidujulgeoleku osana.**

Rahvusvaheline tõendus näitab, et põllumajandussektoris on vaimse tervise riskid süsteemsed. EU-OSHA ülevaade toob põllumajanduses esile kõrge töökoormuse, isolatsiooni, administratiivse koormuse, majandusliku ebakindluse ja tööelu eripärad ning märgib, et farmerite ja põllumajandustöötajate **suitsiidirisk on paljudes uuringutes kõrgem kui teistes ametirühmades** [4]. Iirimaa uuringus raporteeris **23,6% farmeritest sagedast läbipõlemist ja 50,1% uneprobleeme** [5]. Soome Mela mudel näitab, et **põllumajandustootjate psühhosotsiaalset stressi saab toetada varase sekkumise, töövõime hindamise ja sektorisse põimitud tugivõrgustiku kaudu** [6]. Austraalia Rural Financial Counselling Service on hea näide tasuta ja sõltumatust finantsnõustamisest farmeritele, kaluritele, metsamajandajatele ja seotud väikeettevõtetele, kes on finantsraskustes või selle riskis [7]. Eestis on üks olemasolev praktiline alus **asendustaluniku teenus**: see on tööjõuvahendusteenus loomakasvatustalunike asendamiseks haiguse, puhkuse või lapse haiguse korral ning selle eesmärk on pakkuda kvaliteetset ja kiiresti kättesaadavat teenust kõigis maakondades [8]. **See teenus tuleks siduda selgemalt töövõime, läbipõlemise ennetuse ja vaimse tervise kaitsega.**

Mõõdetav tulemus

4 aasta pärast on põllumajandustootjate vaimne tervis lisatud PõKa ja ÜPP rakendamise läbivaks teemaks; AKISes ja nõuandeteenustes on vaimse tervise märkamise ja suunamise moodul; asendustaluniku teenuse kättesaadavus on paranenud; kogutakse regulaarseid andmeid põllumajandustootjate töövõime kohta ning suitsiidiennetus hõlmab ka põllumajandussektorit.

Viited

- [1] EUCAPNetwork. Supporting farmers' mental health: action-oriented recommendations. 2024.
- [2] Regionaal- ja Põllumajandusministeerium. Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030.
- [3] PRIA. Strateegiakava 2023-2027 otsetoetused ja maaelu arengu toetused.
- [4] EU-OSHA / OSHwiki. Psychosocial issues in the agriculture sector. 2025.
- [5] Dublin City University. DCU research study finds that over 25pc of Irish farmers are suffering from burnout. 2023.
- [6] Mela. Workability services. 2025.
- [7] Australian Government Department of Agriculture, Fisheries and Forestry. Rural Financial Counselling Service. 2026.
- [8] Eestimaa Talupidajate Keskliit. Asendustaluniku teenus.
- [9] Maaelu Teadmiskeskus. AKIS 2024. aasta rakenduskava täitmise aruanne.